

Соња Атанасијевић

ОТКРИВАЊЕ ЛЕПОТЕ

Одломак из необјављеног романа *Ваздушни људи*

Већ негде у четвртој, или петој години музичке школе, почело је да се подразумева да ћу се бавити музиком. Да виси у ваздуху нада мном као облак који ме је пратио док се крећем из собе у собу, док ручамо, радимо било шта. Не сећам се да су моји родитељи икада изговорили да морам да студирам клавир, или да би они то желели, а ипак, облак се створио – од ситних, на први поглед, ненаметљивих речи и реченица, набациваних с времена на време, које су углавном саопштавале извесност; глаголи су смештани у футур, именице казивале све саме лепе појмове, и још накићене бројним епитетима, академија као велика кућа талентованих, уметност као најбољи могући облик живота, дивна професија, радиш посао који волиш, ђаци, поштовање, можда и концерти, никада се не зна, препуне сале, узбуђење, свечана тоалета, аплаузи, слава, путовања. У међувремену ћу се удати и изродити децу.

Моја мајка је читав живот волела да испланира, и сопствени и наш. Имала је план за читаву деценију унапред, па и дуже. И није било важно ако одступимо од плана, није била нимало тврдоглава, нити је пак покушавала да наметне своје мишљење, ни вољу, једино је морала у сваком тренутку да има план. Мислила сам да је то нормално. Да сви имају план. И тада у томе нисам видела ништа необично, касније ми је тек пало на памет да је тако нагонски журила ка старости, ка дубокој старости, ако може, ка сигурној тачки са које ће се осврнути уназад и рећи: то је то, мој живот! Није испао лош. Није испао тако лош. И на тој мапи на коју ће гледати, наравно, најважније место припада

мени. Какву позицију заузимам, да ли ми се живот довољно уобличио и заокружио, да за већа непријатна изненађења више и нема места.

Али, касније, када су се ова набацивања претворила у озбиљне разговоре о мојој будућности, када сам се већ била определила за музику, и када то јесте постало моја жеља – мајка, па ни отац, више нису спомињали концерте, већ искључиво позив професора. И сви смо знали, али о томе нисмо причали, да је то због мојих снажних напада треме који су ме много пута довели скоро до нервнoг слома, непосредно пред јавне наступе у нижој, а онда и у току средње музичке школе. Али сам упркос томе свирала одлично. Ипак, преко чела моје мајке развукла би се дугачка бора.

За разлику од мајке и оца, моја професорка у нижој музичкој била је потпуно јасна и директна у погледу моје будуће професије, што ме је понекад застрашивало. Нисам разумела зашто је њој било толико важно чиме ћу се бавити. И чему журба. Ирина! рекла би понекад, изненада, измењеним, продубљеним гласом, оштро и строго, истог часа пошто бих завршила неку композицију. Окренула бих се и погледала је. Ирина! поновила би и неко време ме ћутке гледала у очи, док бих ја почињала да се врпољим на столици, претерано свесна саме себе, сувишна. Ти мораш да се бавиш музиком, мораш! Изговарала је то баш као да се противим, или као да сам јој управо саопштила да сам се одлучила за нешто друго, због чега се она ужаснула. Знам да морам, рекох једном, зато што кад свирам изгледа као да сам срасла с клавиром, казах, понављајући, заправо, њене речи. Тачно, Ирина, тачно, одговорила је задовољно. Музика извире из тебе, ниси свесна, ви сте једно, ти и музика, не смеш да је оставиш. Тако ћеш напустити део себе. Ту последњу реченицу није изговорила, њу је моје сећање касније додало. Тек тако. То често ради. Исправља, прекраја, наставља, а ја се мучим да чувам црту између стварног и домаштаног.

Моја мајка и професорка водиле су дуге разговоре на ходнику, када би мама некада свратила по мене, углавном пригушеним гласом, при чему ми није било сасвим јасно да ли нису хтеле да ми сметају док вежбам, или нису желеле да чујем разговор. Или и једно и друго. Тек, полушапат двеју жена, непосредно иза мојих леђа, најчешће иза одшкринутих врата, како би професорка истовремено и пратила моје музицирање, изазивао је у мени нејасне, непријатне емоције, знала сам да решавају моју судбину, без мог учешћа, управо неусиљеном, лаком разменом тихих речи, као сложни дует, због чега ћу, доцније, у многим ситуацијама осећати непотребну напетост, трагаћу за шапатам иза леђа који би да о нечему одлучи уместо мене. А често, на новим *ходницима*, не би било никога, што би ми такође тешко пада. Као не-

пријатно отрежњење да је коначно дошло време да одлуке о свом животу доносим сама.

У сваком случају, не могу рећи да клавир нисам волела, већ као мала, са 8 или 9 година. Понекад ми се чинило, ако читав дан не бих села да свирам, да је нешто почињало да ме гуши. Био ми је потребан, то да. Али, у исто време, несвесно сам се опирала њиховој решености – и мојих родитеља и професорке – да музика буде моје коначно опредељење, што су они потпуно погрешно тумачили. Ако бих се понекад инатила и занемаривала вежбање, имали су припремљену реакцију, инструкирани од професорке – знате, лењост је велики непријатељ, деца су мали уметници, али су деца, спремите се на то да ће је понекад мрзети да свира, пубертет је посебно кризни период, добро се припремите – тако да сам се чак прибојавала пубертета, али и прижељкујући да коначно у њега уђем и суочим се са својом неурачунљивошћу која је извесна, јер тако је са свом децом, једино се не зна када тачно почне. Некоме са 10, некоме са 11, 12 или 13 година. Дакле, кад уђем у пубертет, изгледаће као да сам ушла у друго биће, бубуљичавог лица, неразумних захтева, бунтовно, својеглаво биће које занемарује школу, клавир, бежи са часова, свађа се с родитељима. Али, ништа од тога се није догодило, изузев ситних бубуљица на челу које сам прикривала дугачким шишкама. Свирала сам још више и страсније, и све остало се није пуно мењало. Разум ме није напуштао. Морате и да је терате, говорила је даље моја професорка мајци и оцу. Не смете због тога осећати кривицу. Наравно, врло пажљиво. Тако је и било. Ирина, ти си дете, јако даровито, али си дете, говорили су, те сам слутила да то заједно доноси проблеме, ми разумемо да те некада мрзи да свираш, да би се играла, изашла на улицу, све је то нормално...

А заправо, све те речи су ме страшно гњавиле. Уопште није била у питању лењост. Већ отпор према њиховој сигурности да је клавир прави избор за мене, и жељи да ми наметну своју вољу, а нарочито према покушају да ми је потуре као властиту. Када се сада сетим тог периода, дође ми да вриснем и кажем им: пустите ме! Требало је само *пустити ме*. И било би исто. Опет бих изабрала музику. Само чистије, одморније душе.

А онда се све окренуло. Мој живот се потпуно променио када сам за једно такмичење, при крају ниже музичке школе, добила да припремим Шопенов валцер у цис-молу. Не сећам се да ли сам и знала за Шопена пре него што ми је професорка донела ноте. И, почех да свирам десну, па леву руку, лагано, ноту по ноту, такт по такт, страну по страну. Осећала сам нешто чудно, између узнемирености и усхићено-

сти, памтим себе како скачем са столице и излећем из собе, претрчавајући у чарапама преко дебелог вуненог тепиха, готово белог, прилазим оцу и саопштавам му да мора да ми купи плочу са Шопеновим валцерима, мора одмах, што пре! Зашто? Зато што желим да знам како тачно да свирам, није ми сасвим јасна професорка, желим да знам баш како треба! Што су они схватили као изненадно буђење амбиције, које су тако дуго чекали. Мислим да је отац одмах отишао да потражи плочу, можда сам је имала већ исте вечери.

И пустих је. Валцер у цис-молу је, чини ми се, био други или трећи по реду. С првим тоновима још је све било мирно у мени, чак сам задовољно констатовала да моја свирка није лоша, а онда у часу када се композиција претвори у вртлог звукова, осетих како се нешто отвара у мени, негде најдубље, и како се ситни, брзи звуци сливају унутра, као да се враћају у гнездо. Да, баш тако, као да су се вратили. Као да је та музика одувек била у мени.

Тако је почело моје опијање Шопеновом музиком. По 20 и више пута пуштала бих исти валцер, како би се завршио, тако бих као хипнотисана пришла грамофону и враћала иглу на почетак, а потом настављала да обављам неки посао, сређујем собу, било шта. Као да нисам умела да одредим тренутак када могу да престанем. Почело је с валцером у цис-молу, а онда се наставило, још горе, снажније, са оним у ха-молу, који би ме увек доводио до суза, с фасцинантним, разоружавајућим почетком, звуцима који нагоне на безусловно предавање чистој лепоти, невидљивој, недодирљивој а тако снажној, без икакве жеље да ишта разумеш. Валцером с једном једином темом која се обнављала и још, с времена на време, једним низом од осам силазних тонова који као да се спуштају до неког дна да би дирнули исту тему, ту, болну, с почетка композиције, начас притајену. Дотакнута, будила се и развијала из почетка. Три минута и 22 секунде колико траје валцер, наравно, били су кратки да би се стишало оно што је он будио у мени. То што је покретао, било је тако снажно да сам морала да му дам времена да се искаже, и да себи дам времена да схватим оно што се разоткрива у мом бићу, али су се ови покушаји увек завршавали поразом – ништа ми није било јасно. Када бих коначно решила да престанем да враћам иглу на почетак композиције, и изашла из собе, још неко време у мени је нешто буктало, оно исто, непознато, необјашњено.

Дешавало се да се током валцера у ха-молу поштено исплачем, након чега сам се осећала прочишћена, очовечена још мало. Можда сам слутила да што год у животу, урадим неће бити савршено као та музика и да је моја несрећа у томе што сам то сазнала сувише рано. Касније, кроз моја сећања на те тренутке, питаћу се да ли је у болној

фасцинацији која на први поглед делује племенито, као да је добила благослов са неба – било и прљавштине, можда љубоморе, не према нечему што сама не умем да створим, наравно да нисам као дете могла да имам таква очекивања, већ оног још горег облика љубоморе, фаталнијег, према узвишеном и величанственом, пред чим се ваш властити живот изненада скврчи и покаже вам се ништавним, а што ће ми пасти на памет, једног лета, док у дубоком боровом хладу, на некој плажи, уз музику зрикаваца, будем читала Мишимин *Злашни павиљон*. Читав дан мучила сам себе преиспитивањем, ставила се на оптуженичку клупу и засула се питањима. Дивиш ли се ти Шопену или плачеш унапред над својим животом? Да ли се одбранила она која је седела на клупи? Не знам.

Пошто бих, тада, обуздала сузе, ухватила би ме паника да неко од мојих не бане у собу, како бих објаснила плач? У нашој породици све је морало да се објасни и разјасни до детаља, нарочито ако би нам негде запело, чинило се да ако се чвор не размрси, живот неће бити настављен. А ја, тада, никако не бих била у стању да објасним зашто плачем кад слушам Шопена. Мислили би да нешто кријем од њих. Зато бих брзо скакала са кревета, брисала сузе, седела за радни сто, окренувши леђа вратима, спремна да почнем да претурам по фиокама стола, ако би неко ушао, и у том положају одговарам на питања. Неколико пута, мама ме је питала зашто толико дуго слушам исту композицију, волим је, рекла бих и слегнула раменима, и на томе би се наш разговор завршио. Мислиш, свиђа ти се?, питала је даље, али у мом надограђеном сећању. Не, то је мало, то је тако смешно мало, одговорила бих, већ баш тако – волим је. Као што се воли живо биће. Једном је само рекла: Боже, Ирина, чудно ми је да слушаш једно те исто. Осетих јој у гласу нејасну бригу. Када се сад присетим тих дана, помислим како је добро, заиста је добро што нисам имала још коју плочу са Шопеновом музиком. Не усуђујем се ни да замислим себе са 12 година како слушам *impromptu*, или било који ноктурно. Не треба превише журити са откривањем света, чак и када се ради о лепоти. Има ситуација када и она својом снагом може да разори ум, начас створивши свест, као крик, да живот то управо *није*, да неће ни бити.